

L'HOSPITAL DE LA FONT DEL PERELLÓ I L'ORDE DE SANT JAUME D'ALTOPASCIO: NOTES INÈDITES DE LA SEVA RELACIÓ

Gerard Marí i Brull

Els orígens de l'hospital del Perelló són actualment ben coneguts⁽¹⁾. La iniciativa de la seva construcció parteix del testament de la muller de Jaume II, la reina Blanca d'Anjou, datat a València el 18 d'agost del 1308. En una de les seves darreres deixes, dona 2.500 lliures de Barcelona "... per a construir i edificar un hospital a la pobla de la Font del Perelló i per comprar rendes pel manteniment dels pobres que arribin i s'hostatgin en el dit hospital i pel manteniment del mateix hospital."

Blanca d'Anjou mor el 1310 i el seu marit, Jaume II, serà qui portarà aquest projecte a la realitat, tant pel que fa a la construcció com a la dotació de l'hospital. El 28 de juny del 1313 promulga les primeres Ordinacions, on l'administrador havia de ser un frare convers "bo i circumspecte" del monestir de Santes Creus nomenat per ell mateix, designant fra Sanç de Boil per aquest càrrec.

Però davant la negativa de Santes Creus a regentar l'hospital, Jaume II promulga unes segones Ordinacions el 16 de juny del 1314, on disposa que l'administrador sigui una persona laica designada també per ell i els seus successors. La persona escollida serà en Ramon Satorre, un funcionari de la casa reial que ocuparà el càrrec fins el 1316.

Efectivament, el 5 de març d'aquell any Jaume II concedeix la direcció de l'hospital a l'Orde religiós italià de Sant Jaume d'Altopascio.

Però ja l'any 1315 tenim documentades les negociacions entre el monarca i el citat Orde, ja que el 18 d'abril Jaume II envia, des de Manresa, una còpia de les condicions que ha d'acceptar el Mestre d'Altopascio si vol rebre l'administració de l'hospital. El portador d'aquest document és fra Martí de Lucca, frare d'Altopascio, el qual també donarà informació de paraula sobre l'estat i les característiques de la institució. En cas de què la decisió fos favorable, fra Martí ha de rebre plens poders per a prendre'n possessió.

El document que es presenta en aquesta comunicació, inèdit fins ara, és la resposta d'Altopascio a les condicions posades per Jaume II: el nomenament de fra Martí de Lucca com a procurador per a acceptar l'hospital del Perelló.

1. MARI i BRULL, Gerard: "La fundació de l'hospital de la reina Blanca (1308-1330)". El Perelló, *La Font del Perelló*, 1988. Col. Via Augusta núm. 1, 69 p. il.

Es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en la secció de Cancelleria, sèrie Pergamins, carpeta 182, amb el número 3373.

Està datat a París, el dia 4 de juliol de l'any 1315 ("*indictione terciadecima, mense julii, die quarta, Apostolica Sede vacante*").

Els atorgants són fra Galter, lloctinent en el regne de França i en tot l'Occident de fra Bentevenga, Mestre i Rector General de la Casa, Hospital, Capítol i Mansió de Sant Jaume d'Altopascio; fra Jaume Dolcet, Procurador General de l'Orde en els regnes d'Anglaterra, Hispània i Aragó; i fra Antoni de Lucca, Procurador General en els regnes de França, Alemanya, Dàcia, Suècia i Noruega.

Tots tres fan constar que, reunits en capítol el 9 de maig d'aquell mateix any ("*die veneris ante festum Penthecostes*") en la casa de París, juntament amb en Bono de Saltino, Joan de Mutina i Felip de Florència, també frares d'Altopascio, varen aprovar unes Ordinacions enviades per Jaume II (rei d'Aragó, València, Sardenya i Còrsega, comte de Barcelona i vexil·lífer, almirall i capità general de l'Església), en les quals proposava de fer-los donació i concessió d'un hospital que havia estat construït per l'ànima de la seva difunta muller, Blanca, en el lloc anomenat el Perelló ("*in loco vocato de Perilione*"), a Catalunya, en la diòcesi de Tortosa.

El contingut d'aquelles Ordinacions, copiades íntegrament, és el següent:

1) Jaume II proposa de fer concessió, donació i lliurament de l'hospital del Perelló a Sant Jaume d'Altopascio a perpetuïtat i amb totes les seves rendes, drets i pertinences, segons les condicions que s'exposen en els punts que segueixen.

2) La persona que designi el Mestre General per dirigir l'hospital l'haurà de mantenir en aquell mateix estat en què se li lliura, tant pel que fa als ornaments de l'altar, a l'edifici o a les altres coses.

3) Que un capellà propi celebri missa cada dia en el dit hospital i altar per les ànimes de la dita senyora reina, del mateix rei i dels seus successors.

4) Ha d'haver-hi un frare del seu Orde i una dona de vida honesta, o més persones si es creu necessari, de manera que els pobres no es trobin desatesos en cap moment⁽²⁾.

5) La persona designada com a administrador ha de residir a l'hospital i atendre i servir els pobres que hi acudeixin, acollint els no malalts un sol dia i els malalts fins que estiguin recuperats. També ha d'acollir els religiosos d'altres Ordes de pobresa durant un dia, els quals hauran de celebrar misses i oracions per l'ànima de la reina, de Jaume II i dels seus successors⁽³⁾.

6) El Mestre i el Capítol de l'Orde ha de consentir que 25 lliures torneses petites anuals que el rei va concedir al dit hospital per la seva ànima, així com d'altres quantitats que encara déu per pagaments pendents de les dites 25 lliures, siguin invertides en la compra de béns, rendes, mobles i altres coses necessàries per l'hospital.

7) Es concedirà un privilegi a l'hospital prohibint que ningú s'hi pugui al·lotjar contra la voluntat de l'administrador.

8) Jaume II vol i es reté que dels drets i rendes que pertanyen o pertanyeren a l'hospital no es redueixi ni es desviï res ni s'inverteixi en altres coses sinó en profit de la institució mateixa.

9) Jaume II també vol i es reté que si aquestes coses no són observades pel frare o frares de Sant Jaume d'Altopascio destinat al Perelló, podrà proveir i ordenar sobre l'administració de l'hospital de la manera que millor li sembli.

2. Aquesta clàusula s'ha hagut de completar amb el document del 18 d'abril de 1315, per que no està desenvolupada del tot sinó abreujada amb un etc.

3. Aquesta clàusula tampoc està completa, sinó que ens remet al document original: "*prout in articulo super hes confecto plenius continetur*".

A part d'aquestes condicions, el monarca també els feia requeriment per a que li enviessin fra Martí de Lucca suficientment instruït i acreditat per tractar sobre tots aquest punts i d'altres coses referents a la concessió i donació de l'hospital i amb potestat per acceptar-lo en nom de l'Orde.

Un cop tinguda deliberació sobre totes aquestes coses, els citats frares, en nom seu i del dit Orde, varen procedir unànimament a constituir, ordenar i fer fra Martí de Lucca com a legítim procurador, actor i síndic en tots els afers que té o pot tenir l'Orde d'Altopascio en el regne d'Aragó (entenent amb això tota la Corona d'Aragó), i especialment per a tractar amb en Jaume II i els seus oficials sobre les ja exposades condicions, i per a rebre i incorporar a l'Orde l'Hospital del Perelló.

Se li donen, però, instruccions concretes pel que fa a l'últim punt manant-li que supliqui una modificació a Jaume II, respectant els seus desitjos, però considerant també que tot allò que es dona a esglésies, hospitals i altres llocs pietosos no pot ser traspasat ni destinat a d'altres usos.

Per això es demana que en el cas de què el designat per l'Orde no complís amb les dites condicions o fes alguna cosa contra la voluntat reial, Jaume II ho ha de notificar al Mestre d'Altopascio per a què el corregeixi o el substitueixi en un termini raonable de temps. Si passat aquest marge de temps no s'ha fet res per solucionar el problema, el rei podrà disposar del càrrec de l'administrador, designant-hi una altra persona, pertanyent, però, al mateix Orde.

Acaba el document amb l'anunci de la validació, en què l'oficial de la Cúria de París fa constar que, a petició i requesta dels citats frares, hi posa el segell de la Cúria i el segell comú de l'Orde, més els signes dels notaris que hi subscriuen.

Consten com a testimonis el venerable i discret mestre Guillem de Chaunereilli, rector de l'església de Picis, a la diòcesi de Rouen, Nicolau de Viniaco, notari jurat de la Cúria de París, Bartomeu de Lucca, scolar, clergue de París, i Eurard Alamain, Guyard de Domo Dei, Pere Acard i Joan de Gyura?, ciutadans de París.

Es completa el text amb la subscripció de Therricus de Sauvigneyo, clergue i notari públic per l'autoritat imperial, i de Lanfranc de Novara, clergue i notari públic per l'autoritat apostòlica.

Les negociacions entre fra Martí i Jaume II es concreten el 5 de març de l'any següent, quan té lloc l'encomanació de l'hospital del Perelló a l'Orde de Sant Jaume d'Altopascio, mitjançant una carta partida per ABC.

Tal com es desprén del contingut de l'encomanació, Jaume II va acceptar la modificació que se li demanava del punt 9è, fixant com un termini de tres mesos.

Pel que fa a les altres condicions, no es fa referència als punts 6è i 7è⁽⁴⁾, mentres que la resta no presenta cap alteració.

Fra Martí de Lucca esdevé així el tercer hospitaler del Perelló i el primer pertanyent a Altopascio, ocupant aquest càrrec fins a la seva mort, entre el 1332 i el 1336⁽⁵⁾. L'Orde de Sant Jaume d'Altopascio hi estarà relacionat almenys fins el segle XV, tot i que el Cisma d'Occident (1378-1417) li va impossibilitar el control efectiu.

4. Respecte al punt 7, el 8 de juny del 1318 Jaume II concedeix que ningú que no sigui pobre de Jesucrist s'hi pugui acollir sense el consentiment de fra Martí o dels administradors futurs (A.C.A., Cancelleria, registre 216, foli 33r).

5. MARÍ i BRULL, Gerard: "La successió de fra Martí de Lucca", a *La Font del Perelló*, abril 1989, núm. 59, p. 21-22.

TRANSCRIPCIÓ

1315, juliol, 4. París.

Carta de procura atorgada pels representants a París del Mestre de l'Orde de Sant Jaume d'Altopascio a favor de fra Martí de Lucca, a fi de què prengui possessió de l'Hospital de la Font del Perelló concedit pel rei Jaume II a la dita Orde. Se li donen instruccions per a negociar les condicions en què el citat Jaume II els vol fer lliurament de la institució.

A.C.A., Cancelleria, Pergamins, carpeta 182, núm. 3373.

Universis presentes litteras inspecturis, frater Galterus, Ordinis sancti Jacobi de Altopassu, lucanensis diocesis, vices gerens in regno Francie et in omnibus partibus occidentalibus fratris Bentevenga, Magistri et Rectoris generalis domus, hospitalis, / capituli et mansionis predicti sancti Jacobi de Altopassu, ac fratres Jacobus Dulceti in Anglie, Hyspanie et Arragonie, et Anthonius de Luca, Francie, Alamanni, Dacie, Suessie et Norueye regnis pro dicto Hospitali procuratores generales, oraciones in Domino salutares, / notum facimus quod anno Domini millesimo trecentesimo quindodecimo nobis fratribus predictis in domo nostra Parisius una cum Bono de Saltino ac Johanne de Mutina et Phillippo de Florencia, fratribus Hospitalis sancti Jacobi de Altopassu predicti, quendam ordinacionem infrascriptam, nomine et ad opus dicti Hospitalis in Capitulo more solito specialiter congregatis, fecimus et approbavimus videlicet die veneris ante festum Penthecostes ultimo preterito. Cuiusmodi ordinacionem nos Galterus, Jacobus et Anthonius nostro et dictionum fratrum nostrorum nomine / et ad opus Hospitalis eiusdem iterum approbantes illam requisivimus in scripturam publicam redigi et scriptam publicari per notarios publicos infrascriptos. Tenor vero ordinacionis predictae sequitur in hunc modum:

Videlicet, quod cum illustris princeps et excellentissimus dominus / Jacobus, Dei gracia Arragonum, Valencie, Sardinie et Corsice rex comesque Barchinone ac sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammirantus et capitaneus generalis nobis gracie obtulit quod ipse volebat et proposuerat nobis nomine dicti Ordinis et dicto Ordini facere concessionem, donacionem et tradicionem / pro nobis et successoribus nostris perpetuo de quodam hospitali cum suis redditibus, iuribus et pertinentiis universis quod ipse construxerat seu construi fecerat pro remedio anime illustrissime domine domine Blanche, felicitis memorie quondam regine Arragonum, coniugis sue quondam, / et successorum ipsius regine, quod hospitale situm est in loco vocato de Perilione, in terra dicti domini regis, in Cathalonia, in diocesis derthusensis, sub certis tamen formis et condicionibus nobis in scriptis transmissis ut sequitur:

I. Videlicet, quod ille qui ex parte dicti Magistri generalis / mittetur ad tenendum dictum hospitale teneatur ipsum tenere tam in ornamentis altaris ibidem constructi seu construendi quam in fabrica et aliis in eodem statu vel simili in quo sibi tradetur.

II. Item, quod teneatur pro animabus dicte domine regine et dicti domini regis et successorum / suorum singulis diebus per unum capellanum proprium divinum officium celebrare in dicto hospitali et super dictum altare.

III. Item, quod teneatur continue habere et tenere pro procurando et administrando pauperibus in necessariis unum fratrem sui Ordinis et unam mulierem, etc.

IV. Item, quod ille qui de / putatus fuerit in dicto hospitali continua residencia seu mansionem faciet in eodem, et serviet et serviri faciet pauperibus ad dictum locum declinantibus et alia faciet prout in articulo super hec confecto plenius continetur.

V. Item, quod Magister, Rector et Capitulum dicti Ordinis velint / et consentiant quod viginti quinque libre turonensias parvorum quas singulis annis concessit dictus dominus rex dicto Hospitali pro remedio anime sue et alie quantitates que a dicto domino rege debentur dicto Hospitali pro temporibus retroactis in qui-

bus dictus dominus rex cessavit / in solucione dictarum viginti quinque librarum convertantur et ponantur per ipsum dominum regem in empcionem perpetuam bonorum, reddituum et apparatusum et aliorum necessariorum hospitalis predicti, etc.

VI. Item, quod dictus dominus rex dabit privilegium dicto hospitali et inhibebit / districte omnibus ne audeant hospitari in dicto hospitali contra voluntatem deputati in dicto hospitali.

VII. Item, quod dictus dominus rex vult et sibi retinet quod de juribus et redditibus dicti hospitalis quos et que ad presens habet vel in futurum habebit dictum hospitale nichil / diminuatur vel transmutetur vel ad alias partes mittatur sed totum convertatur in profectum dicti hospitalis.

VIII. Item, quod dictus dominus rex vult et sibi retinet quod si prediccta non fuerint observata a fratre seu fratribus dicti Hospitalis in dicto hospitali deputatis quod ipse / dominus rex possit providere et ordinare de administratione dicti hospitalis prout sibi videbitur prout hec et alia serius et plenius continentur in articulis dicti domini regis nobis in scriptis transmissis.

Dictusque dominus rex nobis intimaverit et requisivit quod nos mitteremus sibi fratrem / Martinum de Luca, dicti Ordinis, literarum dicti domini regis portitorem, super premissis sufficienter instructum et fundatum ad tractandi cum dicto domino rege super dictis condicionibus in dicta donacione adiectis et super aliis tangentibus dictam donacionem et concessionem et condiciones / necnon et cum potestate dicti fratris Martini plenarie super acceptando dictum hospitale sub forma et conditionibus predictis vel aliis super hec iuvendis ad profectum et utilitatem dicti Ordinis et dicti hospitalis. Quod nos ut dictum est more solito in Capitulo propter hec specialiter / congregati in domo nostra Parisius, grandi et providi deliberatione super premissis habita et diligenti tractatu unanimiter et concorditer, nemine discrepante, nostro nomine et dicti Hospitalis et Ordinis prout ad nos potest et debet presens negocium pertinere constituimus, ordi/namus et facimus, et ex nobis in quantum possumus et ex potestate nobis concessa a dicto fratre Bentevengue, dictum fratrem Martinum verum, legitimum et certum nuncium nostrum et dicti Ordinis, procuratorem, actorem et syndicum in omnibus negociis dicti Ordinis que / habemus vel habere possumus in regno Arragonum vel habere potuerimus in futurum. Et alias ubique locorum ubi nos habemus aliquam potestatem a dicto fratre Bentevengua, superiore nostro, quamvis dictus frater Martinus alias habeat plenarie potestatem in dicto regno Arragonie et / aliis pluribus locis a dicto fratre Bentevengua, Magistro superiori dicti Ordinis super contentis in procuratorio dicti fratris Martini prout in dicto procuratorio plenius continetur. Et specialiter ad ordinandum et tractandum cum dicto domino rege et suis ministris vel officialibus super dictis condicionibus. Necnon et ad acceptandum nomine dicti Ordinis dictum hospitale et recipiendum ac incorporandum illud dicto Ordini de Alto-passu. Et ad omnia alia et singula facienda que tangunt vel tangere possunt dictum negocium dicti hospitalis. Necnon / ad nos et dictum Ordinem nostrum obligandum pro predictis condicionibus, pactionibus et conventionibus que fient inter dictum dominum regem ex una parte et dictum fratrem Martinum nomine dicti Ordinis ex altera, inviolabiliter observandum, tenendum et custodiendum. Dantes / et cedentes in quantum possumus tenore presencium omnimodam potestatem et speciale mandatum dicto fratri Martino tractandi, conveniendi, paciscendi cum dicto domino rege eius officialibus et ministris super predictis nomine dicti Ordinis prout visum sibi fuerit utile et / expedite dicto Ordini nostro. Necnon et acceptandi et recipiendi ac incorporandi dictum hospitale dicto Ordini nostro. Necnon recipiendi et impetrandi a dicto domino rege et nomine dicti Ordinis quascunque indulgencias, privilegia et libertates sibi nunc vel imposterum / concessa vel concedenda a dicto domino rege vel ab aliis quibuscunque. Et recipiendi etiam alias domos, res et bona a quibuscunque personis nomine dicti hospitalis ad opus dicti loci de Perilione. Et etiam fratres et sorores qui se offerre voluerint dicto hospitali et nos putaverit utiles pro dicto hospitali et ad habitum ipsius Ordinis confendum secundum regulam et Ordinis instituta. Ratam et gratam ac firmam habentes quicquid in premissis et quolibet premissorum actum, factum, receptum et procuratum fuerit per dictum / fratrem Martinum. Cui etiam fratre Martino nos concedimus et damus in omnibus et per omnia specialem potestatem et similem quam

nos habemus in procuratoribus nostris a dicto fratre Bentevenga, superiore nostro, et Capitulo, ipsum in predictis si opus est substituentes. / Promittentes bona fide nomine nostro et in quantum presens negocium nos tangit vel tangere potest et debet nomin

e dicti Ordinis nostri quod nos contra premissa facta, ordinata, tractata, acceptata et recepta per dictum fratrem Martinum non veniemus aliqua ratione vel / causa sub quocunque colore, sed ea habebimus ex nunc et habemus rata et firma. Obligantes nos et dictum Ordinem et bona dicti Ordinis pro premissis tenendis et complendis pro dicto fratre Martino dicto domino regi et suis successoribus et aliis quibuscunque qui aliquid fecerint / vel tractaverint cum dicto fratre Martino nomine dicti Ordinis. Promittentes etiam pro dicto fratre Martino iudicatum solvi cum suis clausulis si necesse fuerit sub obligatione bonorum Ordinis nostri predicti. Verum quia articulis ultimus superius / nominatus in quo continetur quod si deputatus in dicto hospitali non adimpleret totaliter condiciones apponitas seu apponendas in dicta donatione quod ipse dominus rex possit pro sue libito voluntatis ordinare de administratione dicti hospitalis, tamen videtur ali / quibus grave aliquantulum continere, salva tamen in omnibus gracia domini regis quam semper in omnibus volumus esse salvam, cum in iure sit cautum quod illud quod donatur ecclesiis, hospitalibus et aliis piis locis ex quo donatum est efficitur sancta sanctorum, / et idcirco non debet de cetero ad alium transferri nec ad alium usum, ideo damus potestatem dicto fratri Martino supplicandi benigno affectu et humiliter excellencie dicti domini regis quatenus ipse per sui misericordiam religionis intuitu et pietatis ut quod / incepit de die in diem recipiat incrementum, quod ipse dignetur paterno affectu et ex gracia speciali dictum articulum mitigare ordinando si sue placuerit voluntati in modum qui sequitur vel in alium meliorem ad profectum dicti Ordinis, videlicet, quod si deputatus / in dicti hospitali non adimpleret predictas condiciones in premissis vel aliquo premissorum vel si in aliquo faceret vel committeret contra voluntatem dicti domini regis, quod dictus dominus rex debeat defectus dicti deputati notificare maiori Magistro dicti Ordinis, qui Magister teneatur ad requestam dicti domini regis infra certum tempus conveniens super hec assignandum corrigere dictum deputatum vel illum removere et alium idoneum de dicto Ordine loco ipsius subrogare prout melius voluerit dictus dominus rex. Quod si non fecerit dictus maior / Magister elapso dicto tempore competenti quod ex tunc dictus dominus rex possit providere de dicto administratore idoneo prout sue placuerit voluntati de aliquo tamen de dicto Ordine de Altopassu. Super premissis tamen et super omnibus aliis que dictus Ordo noster habet facere / vel habebit in futurum in iurisdictione dicti domini regis vel alibi volumus quod omnino fiat voluntas dicti domini regis prout sibi videbitur in predictis et aliis faciendum. Promittentes in super nos fratres predicti nostro ac Ordinis et fratrum nostrorum predictorum nomine / et sub obligationibus supradictis in manibus notariorum publicorum subscriptorum stipulancium vice et nomine dicti domini regis et successorum suorum ac aliorum quorumcunque quorum interest et interesse poterit in futurum omnia premissa tenere et inviolabiliter / observare et non contravenire aliqua ratione vel causa. Et nos officialis Curie Parisiensis, ad petitionem et requestam dictorum fratrum, sigillum dicte Curie una cum sigillo communi eorundem fratrum ac signis notariorum publicorum subscriptorum presentibus litteris seu instrumento publico duximus apponendum.

Acta sunt hec Parisius in domo quam inhabitant dicti fratres, presentibus viris venerabilibus et discretis Magistro Guillelmo Chaunerelli, rectore ecclesie de Pictis Rothomagensis / diocesis, Nicolao de Viniaco Curie Parisius jurato notario, ac Bartholomeo de Luca, scolare Parisius clericis et Eurard Alamain, Guyardo de Domo Dei, Petro Acardi et Johanne de Gyuta, civibus Parisius, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis sub anno predicto, indictione terciadecima, mense julii, dia quarta, apostolica sede pastore vacante.

Et ego Therricus de Sauvigneyo, Tullensis diocesis, clericus, imperiali auctoritate notarius publicus congregationi dictorum fratrum, videlicet Galteri, Jacobi et Anthonii dicteque ordinationis, repetitioni et / approbationi presens una cum subscripto notario publico interfui ea omnia ad requisitionem eorundem fratrum manu propria scripsi et signum meum solitum una cum sigillo dicte Parisius Curie

ac signo et subscriptione preacti notarii eo sigillo comuni / fratrum predictorum apposui in testimonium premissorum (signum).

(Signum) Et ego Lanfrancus de Novaria, clericus, publicus apostolica auctoritate notarius, congregationi prenominatorum fratrum omnibusque aliis actis, gestis, factis et ordinatis per eosdem fratres / scriptis et publicatis per magistrum Therricum, publicum notarium predictum ut supra continetur, una cum eodem notario et testibus supradictos interfui et signum meum consuetum una / cum sigillo Curie Parisius predictae ac signo et subscriptioni prelibati notarii et sigillo comuni fratrum predictorum quo in eorum agendis utuntur comuniter apposui rogatus in testimonium premissorum / anno, indiccione, die et mense predictis, predicta apostolica sede vacante.

(Al dors): Ordinaciones facientes pro hospitali Fontis Perilionis.

Ordinaciones.

Pro hospitali Fontis Perilionis.

14, Armari de Tortosa, sach D.